

Silifke Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma

A Research on the Nomads of Silifke Concerning Their Birth, Marriage and Funeral Traditions

Özkan DEMİR*
Nur BAKAR**

ÖZET

Yörükler, atlı-göçebe Türk kültürüne uygun yaşantılarını diğer birçok Türk topluluğuna göre daha uzun süre devam ettiren ve yerleşik düzene yakın zamanlarda geçen Türk topluluklarından birisidir. Silifke yöresinde de hâkim olan yaşayış Yörük kültürünün ürünüdür ve bu kültür birçok yerleşim birimine göre daha canlı olarak yaşatılmaktadır. Burada tabiat, bolluk-bereket, hayvanlar, türbeler, ocaklar, nazar, kurban-adak, uğur, büyü gibi konularda çok çeşitli inanış ve doğum, evlenme ve ölüm gibi geleneklere rastlanmaktadır.

Doğum, evlenme ve ölüm, insan yaşamının başlıca üç geçiş dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemlerdeki uygulamalar, bağlı buldukları kültürel yapının özelliklerine göre şekillenir. Bu nedenle doğum, evlenme ve ölüm içerisinde yer alan gelenekler, görenekler ve uygulamalar bu bölgenin geleneksel kültürünün önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Silifke çevresindeki yörük kültürünün bu geleneklerinden bahsedilmiştir. Araştırma sonucunda bu geleneklerden bazıları devam ederken, çoğu unutulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

Silifke, Yörük, doğum, evlenme, ölüm, gelenek.

ABSTRACT

Turks, having settled recently, are one of the communities who kept their traditional horsed-nomadic lives which were in accordance with Turkish culture longer than any other Turkish community. The life style dominant in Silifke region now is the result of Nomad Culture and this culture is maintained more vividly here than in other settlements. Here we can coincide with various traditions concerning nature, abundance, fertility, animals, mausoleum, stoves, evil, sacrifice, luck, magic, birth, marriage and death.

Birth, marriage and death, constitute the three major transition period of human life. These

* Okutman, Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu MYO., ozkandemir@selcuk.edu.tr

** Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu MYO., nurbakar@selcuk.edu.tr

periods are shaped according to the characteristics of their cultural structure, depending on the applications. Therefore, birth, marriage and death traditions, customs and practices within this zone constitutes an important part of traditional culture. In this study, Silifke around the traditions of nomadic culture are discussed. Some of these traditions continue as a result of research, most of them have been forgotten.

•

KEY WORDS

Silifke, nomad, birth, marriage, funeral, tradition.

GİRİŞ

1. Yörük Adı ve Kavramı

Yörük, “*yörümek*” fiilinden türemiş olup, Anadolu’ya gelip yurt tutan göçebe Oğuz Boylarını (Türkmenleri) ifade eden bir kelimedir. Yörük, bir yerde durmayan, göçkücü, konar-göçer, göçebe olandır (Eröz 1965: 122). Başka bir tanımla Yörük, göçebe, dağlı; çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan, geçimini hayvancılıkla sağlayan göçebe Türkmenlere verilen addır. (Artun, 1996, s. 25). Diğer bir kaynaktan ise; yürüyen, sefere koşan çadır halkı manaları gelmektedir. Daha sonraki devirlerde bir yerde durmayıp, devamlı yer değiştiren göçebe halkın genel adı olmuştur (Dulkadir 1997: 12). Bu ad Anadolu halk ağzında, cesur muharip, iyi yürüyen, eli ayağı çabuk kimse, çok doğurgan hayvan ve iyi mahsul veren tarla vs. gibi manaları da ifade etmektedir (Çabuk 1966: 430).

Yörük terimine ilk defa Yazıcıoğlu Ali’nin, “*Tevarih-i ‘Ali Selçuk*” adlı kitabında rastlanılmıştır. “Sahra nişin ve göçkücü, yani yaban yurtlu ve yörük” sözlerini kullanmıştır. Yine aynı yazar “Yörük evi” kelimesini de kullanmıştır (Doğan 2004: 17). “Yörüklük bir yaşam biçimidir. Oğuzlar, Türkmenler ve Yörükler hepsi göçer olan ve aynı köklü topluluğun değişik zamanlarda ve yerlerde aldığı adlardır.” (Artun 1996: 25).

Yörük ve Türkmen aynı manaya gelmekte olup, Anadolu’ya gelen göçebe Oğuz Türklerini ifade etmektedir. Bütün vesikalar bu göçebelerin Orta Asya’dan geldiklerini göstermektedir (Eröz 1991: 21). Faruk Sümer Kızıllırmak’ın doğusundaki Türk göçebelerine Türkmen, batısındakilere Yörük denildiği kanaatindedir (bk. Faruk Sümer; *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy teşkilatı-Destanları*, Ankara, 1992). “Her Yörük Türkmen’dir ama buna karşılık her Türkmen’e Yörük demek doğru olmaz. Yörüklük, Türkmen aşireti hayatının sadece davar sürüleri otlamakla geçinen ve daha klasik bir hayat tarzı içinde olanlarıdır. Netice olarak Yörükler yazın yaylalarda, serin otlaklarda ve kışın kışlaklarda, daha sıcak ovalarda hayvancılıkla uğraşan, büyüklü küçüklü gruplar halinde yaşayan, konar-göçer Türklerdir.” (Doğan 2004: 18).

2. Osmanlı Devleti Öncesinde ve Osmanlı Devleti’nde Yörükler

“Genellikle hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Türk aşiretlerinin göçer hayat tarzına sahip oldukları bilinmektedir. Bu insanlar senenin her mevsiminde hayvanlarını daha rahat barındırabilecek ve besleyebilecek uygun coğrafi bölgelerde yaşamak zorundadırlar. Bu nedenle hayvancılıkla uğraşan aşiretler ge-

niş meralar, otlaklara ihtiyaç duymuşlardır. Yazın havalar ısındıkça daha serin ve yüksek bölgelere çıkararak hayvanları için elverişli yayılım alanlarını, kışa doğru ise havaların soğumasına paralel olarak tekrar aşağı doğru inerek kışlaklarına gelmişlerdir. Bu nedenle göçer aşiretlerin geniş coğrafi alanlara ihtiyaçları olması yanında aynı zamanda kolay hareket edebilecek bir konumda olmaları gerekmiştir." (Doğan 2004: 21).

Anadolu göçer kültürünün dayandığı tarihi temel Orta Asya Türk göçebeliliğidir. Geçmişte, Orta Asya bozkırlarında yaşayan Türk topluluklarının yaşama biçimi, coğrafi çevre gereği hayvancılığa bağlı ekonominin belirlediği bir göçebeliliğe dayanıyordu. Yörükler; Sivas, Ankara, Bolu, Kastamonu, Balıkesir, Manisa, Kütahya, Afyon, Uşak, İzmir, Aydın, Antalya, Konya, Adana, Mersin, Hatay, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerinin bulunduğu geniş bir sahaya yayılmışlardır (Artun 1996: 26).

Anadolu'ya göç etmeden önce Türkler Orta Asya'da çoğunlukla bozkırlarda hayvancılıkla uğraşır, kısmen de şehirlerde otururlardı. 11. yüzyılda Anadolu kapıları Türklere açılınca göçebe kesim, yani geçimi hayvancılığa bağlı unsur, Anadolu'da ya dağlık bölgelere ya da dağla sahilin kesiştiği çizgilere yerleşmiştir. Pek tabiidir ki, bu tercihte etki eden faktör, hayvancılık için gerekli olan yayla-sahil iklimidir (Dulkadir 1993: 481).

1071'de Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya gelen göçebe halk, burada eski hayat tarzlarını aynen devam ettirmişlerdir. Bu gelenlerin arasında Yörük ismine tesadüf etmemektedir. Büyük ihtimalle diyebiliriz ki Yörük ismi sonradan bu kitlelerin arasında eski göçebe hayatını bırakmayarak gezici olan ve yerleşmiş halk tarafından verilmiş daha geç bir isim olmalıdır (Çetintürk, 1942: 108). Selçuklular, Anadolu'da konar-göçerlerin başıboş hareketlerine mani olmak, onları disiplin altına alabilmek, merkez ordusunun yükünü azaltmak ve toprağa bağlı bir ordu meydana getirebilmek için askeri iktidar tesis ederek göçebe Türkmenleri iskân etmeye çalışmıştır (Eröz 1965: 125).

1261'den itibaren Bizans sınırına yerleştirilen Türkmenler, Osmanlı Devleti gibi yeni oluşumların kurulmasında önemli rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra Balkanlar'ın Türkleşmesinde de Türkmen gruplarının etkisi görülmektedir. Anadolu'da bulunan pek çok Türkmen grup, devletin iskân politikası sonucunda bu bölgeye yerleştirilmiştir. Ancak Balkanlara yerleştirilen bu Türkmenler, Türkmen adıyla değil Yörük adıyla anılmıştır (Hüseyinliklioğlu 2008: 4).

Osmanlı Devleti zamanında erken dönemlerden itibaren Yörük kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı Kanunnamelerinde Yörük kelimesi, göçebe anlamında kullanılmıştır. Yine Oruç Bey Tarihi'nde de Yörük adı geçmektedir. Osmanlı Devleti'nin Anadolu beyliklerini ilhak ettikten sonra düzenlediği tahrir defterlerinde Yörük adına rastlanmaktadır ve pek çok cemaat Yörük olarak kaydedilmiştir (Gülten 2008: 21).

17. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti, Yörükleri, idari otoriteyi sağlamak için zorunlu iskâna tabi tutmuştur. Bunda amaç arazinin işlenmesini ve eşkiya gruplarına karşı set görevi görmelerini sağlamaktır (Artun 1996: 26).

Bu durumda gerek Selçuklular, gerekse Osmanlı Devleti, göçer aileleri belirli bölgelere yerleştirmek ve bu gruplara egemen olmak, onları düzenli hale getirmek ve vergi başta olmak üzere onlardan çeşitli alanlarda faydalanmak istemiştir. Çeşitli iç kargaşaların (isyan, eşkıyalık hareketleri) meydana getirdiği durumlar, devletin yeni gelir kaynakları elde etmek amacıyla harap ve boş alanları ziraata açmak istemesi ve savaşlar nedeniyle sınır bölgelerinden içe doğru olan insan akınları iskân politikalarının sürdürülmesinde etkili olmuştur (Halaçoğlu 1988: 24).

Yörükleri yerleşik hayata alıştırmak için yaşadıkları bölgelerde köyler, mezralar ve yurtlar kurulmuştur. Konar-göçer hayata elverişli olan bu yerleşim yerleri Yörükler için cazip hale getirilmiştir. Bu meydana getirilen yerleşim yerlerinde Yörüklerin çeşitli problemlerinin çözümü için kadı tayin edilmiştir (Doğan 2004: 24).

3. Yörük Gelenekleri

Kültür, bir millete şahsiyetini veren, diğer milletlerle arasındaki farkı tespit etmeye yarayan, tarihin seyri içerisinde, teşekkül etmiş, kendine has maddi ve manevi değerlerin ahenkli bir bütünüdür (Çeltikçi 2007: 512). Dolayısıyla kültür, milletlerin var oluşundan bu yana, her alanda, sahip olduğu, milleti ayakta tutan, birleştirici ve ileriye taşıyıcı bir unsur olarak görülür. İnanış ve uygulamalar ise halkın günlük hayatının her kesiminde etkili olan ve insanların hayatlarına yön veren kültürel öğelerdir.

Tüm yıl boyunca çadırlarla yaşayıp yayla ve kışlakta hayvan besleyen Yörükler ısıнын yükselmesiyle sahilden yaylalara doğru göçmeye başlarlar. Uygun yerlerde 2-3 gün konaklayarak yaylalara çıkarlar. Sonbaharda havaların soğuması ile birlikte aynı şekilde sahile geri dönerler. Yıl boyunca hayvanları ile birlikte yeni otlaklar peşinde olan göçebe Yörüklerde statik bir yerleşmeden söz

edilemez. Çadırlar, hayvan sürülerinin karışmaması için 150 ile 500 m. hatta 1 km.ye varan mesafelerde tutulmaktadırlar (Dulkadir 1993: 484). Barınakları olan çadırlar dışında sosyal amaçlı bir yapıya rastlanmaz. Yörük geleneklerinin başında çadır kültürü vardır. Türkmenlerde çadır çok kutludur, saygılıdır, dualıdır. Çadır için “ataların duası” vardır. Çadıra kıtlık, bereketsizlik gelmez (Eröz 1991, 111).

Günlük hayatta çok sık rastlanan inanışlardan biri de giyinme ile ilgilidir. Günlük kıyafetlerde özellikle renk seçimine dikkat edilir. Renkler ise, yaşanan mevsime göre değişkenlik gösterir. Yaz aylarında, açık renk; kış aylarında ise koyu renkler tercih edilir. Bu renk seçimleri özellikle kadınların başörtülerinde görülür. Renk seçiminde diğer bir husus da renklerin manalarıdır. Kırmızı renk yangınlığa, sarı renk hastalığa, beyaz renk temizliğe, siyah renk yasa delalet eder (Uğur 1948: 34).

Yörüklerde halk hekimliği ve tedavi şekillerinde de en bilinenleri, hasta kişilerin ve hayvanların ölmeleri için yapılan tedavilerdir. Buhar tüttürmek, yatırlara mum dikmek, kurban kesmek hasta yatan kişinin ölmemesi için yapılan âdetlerdendir. Hasta bir hayvanın ölmemesi için de hayvanın başından üç kere soğan ve ekmek dolandırılırlar. Tedavi ettikleri hastalıklar içinde, el terlemesi, göz çıbanı, kulunç hastalığı, kuduz, sıtma, kalp çarpıntısı, kızamık gibi türleri sıralayabiliriz (Özdemir vd. 2010: 273).

Rüya tabirleri ve falcılık da yaygın rastlanan inanışlardandır. Bir Yörük, gördüğü rüyayı, iyi huylu ve herkese iyilik ister adamlara yordurur. Çünkü rüyayı ilk kim yorarsa onun dediği çıkarmış gibi bir inanış vardır. Düş yorucu ise, rüyayı yorumlamaya “Hayır osun” cümlesiyle başlar (Uğur 1948: 58).

Genel itibari ile Yörük kültüründe, toplu yaşamının yanı sıra birlik ve bütünlük içinde yaşayış söz konusudur. Akrabalar, yörüklerin yanında yanlarında çalışan insanlar, komşular büyük bir aile gibidirler. Sevgi, saygı ve hürmetin ön planda olduğu bu yaşayış, genel olarak Türk kültür, örf ve adetlerinin temelini oluşturmaktadır.

Silifke Yörükleri Hakkında Genel Bilgi

Toroslar, Yörük/Türkmen kültürünün hayat bulduğu geniş bir coğrafyanın adıdır. Yaşadığımız Silifke yöresinde, geçmişten günümüze, konargöçer bu kültürün izlerini görmek mümkündür. Bozdoğan Yörükleri, Boynuincele Yörükleri, Sarkeçililer, Keşlitürkmenli, Döneli ve Tekeli yörükleri Silifke civarında ya-

şamış olduğu bilenen yörük guruplarından. Geniş bilgilere ulaştığımız, Silifke dolaylarında yaşayan yörük guruplarından bazıları şunlardır:

Boz-doğan Teşekkülleri; Anadolu'nun önemli konar - göçer guruplarından birisidir. Özellikle 13. yüzyıldan itibaren bilgi sahibi olmaya başladığımız bu Yörük gurubu, Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmaya başladığı dönemden Osmanlıların bölgeye hakim olmaya başladığı devre kadar siyasi gelişmelerin içinde yer almıştır. II. Bayezid devrinde İç-il'de kabile teşkilâtını muhafaza eden boy mahiyetindeki teşekküllerdendir (Sümer 1963: 77). Boz-doğanlılar bazen kabile bazen cemaat olarak ayrı teşkilatlar oluşturmuşlardır (Bulduk 2000: 72). Bu grup genellikle kısa mesafeli yaylak-kışlak yaşamışlardır. Ama zaman içerisinde yerleşik hayata geçmişler ve Yörük yapısından ayrılmışlardır (Memişoğlu 2004: 93). Bozdoğan Yörükleri ile ilgili ayrıntılı bilgi bu konuda yapılan yüksek lisans çalışması ve Türkoloji Kongresine sunulan tebliğden alınabilir*.

Boynuinceli Yörükleri; Mersin yöresindeki Boynuinceliler, 17 ve 18. Yüzyıllarda kuraklık yüzünden yaz aylarını geçirmek üzere Karaman hudutları içinde bulunan Susama, Eğriçayır, Belveren, Oğru, Yedibel, Guzkara ve Köristan yaylalarına 550 hane olarak yerleşmişlerdir. Boynuinceliler kışlak olarak ise, Akdeniz sahillerini kullanmıştır. Başlıca kışlakları, Tırtar, Ayaş, Hüsametli, Sömek, Cambazlı, Güvere, Örenköy, Seydili, İrecepli, Ovacık, Türkmen Uşağı, Susanoğlu, Karadedeli, İmamlı, Yenibahçe, Karaböcülü, Kabasakallı ve Keşli-türkmenli'dir (Memişoğlu 1996: 157-158).

Erdemli ve Silifke'nin bazı köy ve kasabalarında kışlayan bu gurup, yazı Yüglük Dağı (Mersin-Karaman il sınırı) civarında geçirmektedirler. Yerleşik hayata geçen Boynuinceliler, Erdemli ve Silifke'nin birçok yerine iskân olmuşlardır. Ancak günümüzde en yoğun olarak yerleştikleri ve yaşadıkları yerler, Erdemli'nin Arpaçbahşiş Kasabası, Adnan Menderes ve Kargıcak mahalleleri, Tömük Kasabası, Hacıhalil Arpaç Köyü ve Silifke'nin Susanoğlu Kasabası ile Narlıkuyu çevresi ve Mağara (Mara) Köyüdür. Bu yerler içinde Arpaçbahşiş ve Narlıkuyu dolaylarında yoğun olarak yaşamaktadırlar (Demir 2006: 51).

Sarkeçililer; halen göçebe yaşamlarını devam ettiren nadir Yörük guruplarından biridir. Sarkeçililer'in Oğuz boylarından hangisine mensup olduğunu bilemiyoruz. Ancak Sarkeçili Yörüklerinin Oğuzların Bozoklar kolunun Kayı boyundan geldiği düşünülmektedir (Koçak 2006: 33). Sarkeçili Yörükleri; Sarı-

* Alparslan Demir (1999). 16. *Yüzyılda İçel ve Çevresinde Bozdoğan Cemaatleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; M. Akif Doğru (1998). "18. Yüzyılda Anadolu'da Bozdoğan Yörükleri", *X. Milli Türkoloji Kongresi*, İstanbul.

keçi, Sarıkeçili, Sarıkeçilili adlarıyla da anılmış ve İçel, Aydın, Konya, Akşehir ve Saruhan sancakları, Antalya Kazası, Eğridir, Isparta, Burdur, Kütahya sancağı gibi bölgelerde yaşamışlardır. Sarıkeçililer, Orta Asya'daki geçimi hayvancılığa bağlı oymaklardan Anadolu'ya gelişlerinde de bu hayatı sürdürenlerden geriye kalan grubun adıdır. İçel hariç diğer bölgelerde kalan grupların hemen hemen tamamı yerleşik yaşama geçmiştir (Dulkadir 1997: 49). Bu oymak kışları Gülnar-Silifke sahillerinde, yazları da Mut-Karaman-Seydişehir-Beyşehir yaylalarında geçirir. Hayatları tamamen yayla-sahil arasında konaklamalarla geçer. Sözü edilen grubun bugüne kadar kendine ait bir karış toprağı olmamış, hayatları tamamen konar-göçerlikle geçmiştir (Dulkadir 1993: 482).

1. Silifke Yörüklerinde Doğum Geleneği

Doğum hayatın başlangıcıdır. Soyun devamını çocuk sağlar. Bu sebeple her kültürde, her aile çocuk sahibi olmak ister. İşte Yörüklerde de kadının gittiği evde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamını sağlaması için doğurması gerekir. Yörüklerde işin gerektirdiği kadar çocuğa ihtiyaç vardır. Genelde Türk toplumu büyük aile temeli üzerine kurulmuştur ve bu yaşama biçiminde çocuklar ailenin üretim unsurudur. Çünkü topraktan doğrudan veya dolaylı nafaka çıkarmanın tek yolu, tüm aile fertlerinin bu çabanın içinde olmasıdır (İncir 2011: 1).

Her evlilikten sonra evlenen gençlerin ve ailenin ilk istediği şey bebektir. Bu isteği ebeveynler "gençlerin mürüvvetini görelim" şeklinde dile getirirler. Günümüzde iş, aile ya da maddi sıkıntılar gibi sebeplerden dolayı eşler bebek sahibi olmayı bir müddet erteleyebilmektedirler. Eskiden böyle bir geciktirme tıbben bilinmediği gibi ayıp sayılmıştır. Günümüz şartlarında köyde de şehirde de bütün evli kadınlar hem doktor kontrolünde hamile olup olmadıklarını öğrenmekte hem de doktor kontrolünde bu hamileliği sürdürmektedirler. Eğer çocuk olmuyorsa eşler tıbben çare aramaktadırlar. Tıbben çare bulamayanlar, halk hekimliği yöntemine başvurmakta, çeşitli dinsel ve büyüsel işlemler uygulamaktadırlar.

Yatırlara giderek dilekte bulunmak, kurban kesmek Silifke yöresinde görülen uygulamalardandır. Özellikle Hıdırellez şenliklerinde çocuğı olmayan kadınlar, evde önceden yaptıkları oyuncak bebek kuklalarını getirip yatırlarda dualar ederek Allah'tan kendilerine çocuk vermesini dilerler. Kadınların böyle davranmasının temelinde ata ruhlarından yardım beklemeleri yatmaktadır. İslamiyet'in kabulünden önce Türkler, ölen atalarının ruhlarının üstün güçlere sahip olarak geride kalanlara yardım edeceğine inanırlardı (Alptekin 2007: 71).

Evlendikten sonra uzun bir zaman geçmesine rağmen gebe kalamayan kadına halk arasında “kısır” denilmektedir. Bu durumdan kurtulmak için geçmişten günümüze kadar devam eden zaman içerisinde türlü uygulamalar yapılmış ve çeşitli şekillerde bundan kurtulmanın çaresi aranmıştır (Ağcalar 2009: 38). Kaynak kişiye göre, Eskiden çocuğu olmayan kadınlar koca karılara giderlerdi. Böğürtlen kaynatırlar, içine sigara atar içerlerdi. Çocuğu çok düşen kadına tıbka muskası yaptırılırdı (K1).

Yörüklerde lohusa kadınlar büyük saygıyla kutlanırlar. Lohusa, çocuğu doğmadan önce niyetler tutar, akranları arasında süzülür ve obanın içinde en parlak gelin sayılır. Lohusaya bütün obalardan armağanlar, hediyeler gelir. Bu hediyeler: Çorap, bal, davar, helva gibi şeyler olur (Özdemir 2010: 276). Hamile kadının ocak başında yemek pişirirken doğurduğu çocuk, erkek olursa çok şanlı, davar başında doğan erkek çocuk kutlu sayılır. Yabanda odunda doğan çocukların ocağın yiğitleri olacağına inanılır. Göçebelerde gözde çocuk, erkek olanıdır. Ama kız çocukları da o kadar kötü sayılmaz. “Er obanın alafı (alevi), kız evin közüdür” derler (Artun 1996: 44).

Çocuk doğunca; Yörüklerde çocuk doğunca, teri kokmasın diye tuzlanır, Murt yaprağına sarılır. Kokulu tombulak (patatese benzer bitki) kökü dövülür ve toz edilir. Çocuk kırk gün tombulaklı suda çimdilir. Kokulu tombulağın tozu üstüne serpilir. Doğumdan sonra ilk önce dedesinin veya babasının eski giysisinden dikilen zıbın giydirilir, uzun ömürlü ve kısmetli olsun diye. Tuzlanan, zıbın giydirilen, kundaklanan bebek gözer (büyük delikli kalbur) üzerine minder konularak bir süre yatırılır ki güzel olsun diye (İncir 2011: 7).

Yörük inanışlarına göre, lohusanın yanına cenazeden dönenler ile çocuğu olmayan kadınlar gelmez. Çocuk yirmi günlük olunca tuz hamamı ve yıkaması yapılır. Çocuk kırk günlük olunca ise suyun içine kırk tane taş atarak kırk hamamı yaparlar (Uğur 1948: 5). Ayrıca çocuğun kırk günden sonra vücuduna bal sürülür ve bundan sonra iyice elenmiş ak toprak tozuyla kundaklanır. Kundak, çocuğu oldukça fazla sıkar (zaten sıkı kundaklamak adettir). Anası çocuğu ile birlikte her işini kusursuz görür. Hatta çoğu lohusalar ilk günden, çocuğunu hop edip (sırtına bağlama) iş görmeye başlar (süt sağar, oğlak toplar, yoğurt çalar, yemek yapar). Yeni doğmuş bebeğin gözüne sürme çekilir ve limon sıkılır güzel ve parlak olsun diye (Yalgın 1993: 264-265).

Yörede halkın göbek düştüğü zaman da bir takım inançları ve uygulamaları vardır. Örnek olarak, çocuk erkekse çocuğun doğumdan bir süre sonra kuruyarak düşen göbeği düşünce katır ya da keçinin boynuzuna bağlanır ki malcı

olsun. Çocuk kız ise göbeği eve konur ki evci olsun. Yine göbek kitap arasına saklanırsa hoca, camiye gömülürse imam olacağına veya okul bahçesine gömülürse çocuğun okuyup meslek sahibi olacağına inanan çok fazladır (K3). İlk kez tırnağı kesilmeden önce babasının cebinden para çektirilir. Çocuğun beşiği baş tarafından sallanmaz, sallanırsa bebeğin öleceğine, beşiğin boş kalacağına inanılır. Bebek kırk gün dışarı çıkarılmaz. Kırk banyosundan sonra ailede okumuş, dirliği düzeni iyi olan birisinin evine götürülür. Buna “kırk uçurma” denilir (İncir 2011: 19).

Ad Verme Geleneği; Yörüklerde yeni doğan çocuklar genellikle bir ay, hatta altı ay adsız kalırlar. Çünkü ad takma törenle olur. Adı konacak çocuğun babası bir davar keser ve konu komşuyu çağırır, yenilip içilir. Ondan sonra çocuğa isim verilir. Bu adet daha çok erkek çocuklarına yapılır (Yalgın 1993: 219). Günümüzde Mersin yöresinde ad verme bu kadar geç sürede yapılmaz.

Yörük geleneklerine göre çocuğa isim koymak büyük önem taşır. Ad koyacakları zaman önce çocuğun kulağına ezan okurlar, sonra ne ad verilecekse çocuğun kulağına bağırlar (K3). Çoğu zaman dedesinin veya nenesinin, soyundan birinin, anne-babasının ismi yeni doğmuş çocuğa verilir. Eğer çocuğun ismini daha sonra değiştirirlerse bir kurban keserek çocuğa yeni isim verirler (Uğur 1948: 11).

Doğan çocuğa çoğu zaman peygamber, ashap ya da belli bir çevrede yer etmiş ünlü evliya isimleri verilir. Çocuğu olup yaşamayanlar, bir iki defa çocukları olup ölürse, daha sonra çocuğa “Dursun, Yaşar, Durdu” gibi isimler vermektedirler. Böylece çocuğun yaşayacağına inanılır. Eğer çocuk ad verilmeden ölürse ruz-i mahşerde ana ve babasına şefaah edemeyeceğine inanılır. Yine Silifke ve yöresinde aynı isme sahip üç kişi bir araya geldikten sonra, başka birisi gelirse onun dilek tutması istenir. Böylece o kişinin dileğinin gerçekleşeceğine inanılır (Alptekin 2007: 85). Sürekli kızı olan aileler erkek çocuk sahibi olmak için kızlarına “Döndü, Döne, Yeter” gibi isimler verirler (Ağcalar 2009: 61).

Diş Çıkarma Geleneği; çocuğun dişinin çıktığını ilk gören diş çıkma merasiminde yapılacak masrafı üstlenir ve çocuğa bir kat elbise hediye eder. İnanışa göre çocuğun dişi ilk önce üstten çıkarsa anası yahut babası ölmüş. Alt ön dişleri çıkarsa hayırlı olurmuş (Uğur 1948: 10). “Diş çıkarmaya başlayan çocukların eline ilk defa bir baş soğan verilir. Çocuk bu soğanla dişlerinin sıkıntısını geçirir. Diş çıkaran çocuk için buğday kaynatmak, süt dağıtmak adeti vardır. Birinci diş çıkınca çocuğun annesi ilk çıkan dişe üç kez “taştan diş..., taştan...,

taştan diş...” diyerek dişin sağlam ve hayırlı olmasını diler.” (Özdemir 2010: 277).

Kaynak kişinin diş çıkarma gelenekleri ile söylediğine bakacak olursak: “Çocuğun ilk dişi çıktığında buğday ve nohutu ocağa vurur pişirirdik, ilk evvel çocuğun ağzına o buğday ve nohuttan öfeleyip veririz. Sonra da tabak tabak komşulara dağıtırız. Karşılığında da gönüllerinden ne gelirse onu hediye ederler. Bir de çocuğun ilk dişini gören, ilk saçını kesen ona gücünün yettiği kadar bir hediye yapar (K1).

Sünnet Geleneği; “Yörüklerde sünnet, bir dernek değil, belki zorlu bir adet gibidir. Sünnet derneğine o kadar büyük önem verilmez ve hiçten bir işmiş gibi sayılır. Obalara abdallar rast geldiği gün, sünnetsiz çocuklar toplanır, abdallara sünnet ettirilirdi. Sonra da tomurcuk mantar tozu ile tedavi edilirdi.” (Yalgın 1993: 266). Kaynak kişiye göre, çocuklar genelde bahar zamanlarında göç başlamadan önce sünnet ettirilirdi (K2).

Bir anlamda akrabalık kurulacak olan ailenin erkek çocuğunun sünnet edilmesi sırasında çocuğu kucağına alarak çocuğun acı çekmemesi için yardım eden ve sünnet töreninin masraflarına biraz da olsa destek veren kişi kirve olarak bilinir (Kayalı 2010: 78). Ancak Silifke Yörüklerinde kirvelik geleneği görülmemektedir (K2). Sünnet sırasında birisi oklavayı iki eli arasında dönderir, pipi derisi çabuk dönsün diye. Sünnet sırasında anne ağlatılmaz, ağlarsa gelinle iyi geçinemeyeceğine inanılır. Sünnet günü el işi yapılmaz. Sünnet olan çocuğa hediye getirilir. Sünnet genellikle mevlit okutularak yapılır (İncir 2011: 26).

Halk kültüründe geniş ölçüde yeri olan doğum olayı çevresinde gelişen inanç ve uygulamalar geçmişten günümüze aktarılarak sürdürülmektedir.

2. Silifke Yörüklerinde Evlenme Geleneği

Evlenme, Türk toplumunda çok önemli bir yere sahiptir. Toplumun devamı için gençlerin anlaşıp evlenmesi, çocuk yapması ve böylelikle bir aile kurması beklenir. Gençlerin evliliklerinin ömür boyu sürmesi istenir. Ömür boyu sürececek olan bu birlikteliğin mutlu, sağlıklı ve üretken bir ilişki olması için evlilikle ilgili her türlü törene büyük önem verilmiştir.

Evlenme iki gencin hayatını birleştirmesiyle gerçekleşir. Kadına ve erkeğe yeni bir rol kazandıran evlilik ile aile olabilmenin ilk adımı atılmış olur. Evlenen gençler anne ve baba olmak için toplumun ilk olarak öne sürdüğü şartı yerine getirmiş olurlar. Evlilik ile yeni akrabalık bağları da kurulmuş olur (Kayalı 2010: 87).

Silifke yörüklerinde erkek veya kız çocuğunu yaşı olgunluğa erdiğinde evlendirmek gerekir. Eski zamanlarda kıza *telpekle* (telpek=deriden yapılan şapka) vurulduğu zaman yere düşmezse evlenme vaktinin geldiği anlaşılırmış (Sağlık 2006: 72).

Silifke'de görücü usulüyle evlenme, anlaşarak evlenme ve kaçarak evlenme biçimlerine rastlanmaktadır (K3). Yine beşik kertmesi de Yörük geleneklerindedir (K2). Kızın ergin yaşa girmesi, ev işlerine katılması ve karşı cinsle ilgilenmesi evliliğe hazır olduğunu gösteren belirtilerdir. Erkeklerde ise, evin ekonomisine katkıda bulunacak olgunluğa gelmesi ve askerliğini yapması evlenmesi için gerekli ölçütlerdir. Evlenme girişiminde bulunmada kızlarla erkekler birbirlerinden farklı rolleri üstlenirler (Ağcalar 2009: 73). Yörüklerde evlenmek isteyen erkek bir vasıta bularak babasına veya annesine bunu bildirir. Erkek, evleneceğini bildirmek için sofrada yedikleri pilavın tepesine yemek yerken bir kaşık saplamış. Eğer anne ya da baba erkeğin istediği kızı almazlarsa, erkek işe bakmamaya ve eve gelmemeye başlar. Evlenmek isteyen kızlar ailelerine bir şey demezler. Anne ve babasının emrinden çıkmazlar (Uğur 1948: 13). Kız bazen yemeğe fazla tuz koyarsa, bulaşığı yıkarken kapları birbirine hızla vurursa ve evde hırçnlık yaparsa onun evlenmek istediği anlaşılır. Ayrıca pilava kaşık saplama da evlenmek isteğinin belirtisidir (K1).

Kız isteme, oğlanın askerden gelmesiyle yerine getirilmesi gereken bir borç olarak nitelenir. Oğlanın yakınları beğendikleri kıza bir akranını göndererek gönlü olup olmadığını araştırırlar. Olumlu bir haber alırlarsa büyükler devreye girerler. Evlenme girişimi, genellikle erkekten ve erkeğin ailesinden gelir. Oğlan evinden seçilen uygun kişiler kızın evine giderler. Yörük törelerine göre kız istemeye Yörük beyleri giderler. Evlenme görücü usulü ile olur. Aile reisinin verip vermemesiyle sonuca bağlanır. Kız isteme olayına "*Allah'ın Emrini Anma*" da denir. Bu ziyaret sırasında kızın davranışları dikkatle izlenir. Kızın davranışları olumluysa oğlan tarafı düşüncelerini açar. Kız tarafı düşünmek için zaman ister. Teklif kabul edilmezse uygun bir dille oğlan tarafına bildirilir. Olumlu cevap verilirse bir kaç gün sonra oğlan evi kız tarafını yeniden ziyaret eder. Kız verilmeden önce oğlan tarafı araya soğukluk girer diye kız evinde su içmez. Kız verildikten sonra aile arasında tatlı yenilerek ağızlar tatlanır. Tatlı sonrası su ve ikram edilen şerbetler içilir. Kız, büyüklerin ellerini öper. Oğlan evi ve kız evi nişan ve düğün şekli ve tarihlerini, neler yapacaklarını belirler (Artun 1996: 30).

Söz kesme, kız istendikten sonra eğer dünürçüler anlaşmışsa, kızla oğlan birbirlerini beğenmişse olayın iyice netleşip evliliğin olması için yapılan bir ilk törendir. Kız ailesinden olumlu cevap gelirse birkaç gün içinde oğlan evi kız

evini yeniden ziyaret eder. Kız verildikten sonra aileler arasında tatlı yenilerek ağızlar tatlanır. Bu törene ailelerden başka yakın akrabalar da davet edilir. Söz kesiminde nişanın düğünün nasıl olacağı ya da hediyeler gibi konular da konuşulabilir. Bu konular da söze bağlanır, yüzük takılır, tatlı yenilir (Kayalı 2010: 103).

Söz kesiminden sonra gelen aşama *nişandır*. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Nişan günü gelin kız yakın zamana kadar evde süslenirdi. Cezve sapı ısıtılarak gelinlik kızın saçı kıvrılır, odun çirasından sürme yapılırdı. Gelinin çok süslenmesi ayıp sayılırdı. Yörüklerde nişan günü oğlan tarafı davar keser, pilav döker ve bir çalgi ile bu yemekleri kızın odasına gönderir. Kızın evinde bu yemekler büyük bir dernek ve eğlence ile yenir. Yörüklerde nişan, nikahtan daha kuvvetli bir bağ sayılır (İncir 2011: 27).

Nişan takılırken bıçak çıkarılması iyi sayılmaz, bu geçimsizliğe sebep olur. Nişanda kadınlar ve erkekler toplanırlar, nişan bohçasına bakarlar. Nişanlanacak kıızı ve oğlanı yan yana oturtarak içlerinden biri kalkarak nişan yüzüklerini kıza ve oğlana takar ve bunları tebrik ederek cemaat dağılır (Uğur 1948: 15). Başka bir geleneğe göre oğlan evine gelen misafirler davul eşliğinde, geline alınan kıyafetleri (esbap), üstüne al örtülü bir bohçayı başlarına alarak kız evine gelirler. Kız anası ve kız kardeşi bahşiş vererek bohçayı alır. Davul çalınır gençler oynar ve yeni çiftlere takı takılarak avayıt (hediye) verilir böylece nişan son bulur (Deveci 2003: 5).

Nişanlılık döneminde, evlenecek olan gelin ve damat adayı birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulur. Aileler de birbirlerini tanır, birbirleriyle kaynaşırlar. Nişanlılık dönemi boyunca her bayramda oğlan tarafı kız tarafını ziyarete gider. Kız evine ziyarete gidilirken çikolata, lokum vb. tatlılar götürülür. Kızın annesine, babasına ve kardeşlerine de bir defaya elbiselik kumaş, gömlek, havlu, seccade vb. hediyeler alınır (Ağcalar 2009: 79). Kız evinin oğlan evine, oğlan evinin kız evine gönderdikleri hediyelere *dürü* denir. Kız gelin olacağı zaman, kesilen elbiseler komşulara dağıtılarak düğün gününe dikip hazırlamaları istenir. Geline Cuma günü yeşil elbise giydirirler. Gelin olduğu gün ise kırmızı giydirirler (Uğur 1948: 15). Düğün gününe yakın eşler dini ve resmi nikah kıyarak birbirlerinin helali olurlar (K3).

Silifke yöresinde, oğlan ve kız tarafı düğüne davet edileceklere havlu, mendil veya diğer küçük hediyeler alıp, düğün davetiyesi olarak bunları kullanırlar. Buna "okuntu" denir. Davetliler kedilerine gönderilen okuntunun değere göre düğünde para atarlar (Ağcalar 2009: 80).

Nişandan sonra düğün tarihine kadar kız evi hazırlık yapar. Oğlan tarafı da alacağı takı, elbise vb. şeyleri alır. Her iki taraf gerekli hazırlığı yaptıktan sonra büyük hazırlık bitmiş olur. Daha sonra düğün için kız evinden izin alınır. Silifke’de köy düğünleri genelde Çarşamba günü başlamaktadır. Düğünün başladığı bu gün oğlan evinin önünde uzun bir sırığın tepesine bir Türk bayrağı takılır, ihtiyarlar ve hocalar gelip dua eder ve bu bayrak oğlan evinin önüne dikilir. Sırığın tepesinde mevsimine göre bir meyve asılır. Dikilen bu bayrak düğün bitene kadar burada dikili kalır. Bayrak dikilmesi düğünün başlamasının simgesidir ve gerdekten sonra indirilir (Ağcalar 2009: 84). Düğün zamanı herkes düğün sahibiymiş gibi evini misafirlere açar. Düğünün son akşamı kızın annesinin evinde kızın arkadaşları, köyün kızları ve kadınları toplanarak çalgılarla, türkülerle *kına gecesi* yaparlar (Artun 1996: 32).

Düğün öncesi günün akşamında kadın ve erkek bir arada olmak şartıyla geline kına yakılır. Kına yakma sırasında sağıtçı (öväcü), ağıtçı kadınlar yanık türküler okumaya başlarlar. Bu türküler okunurken kızın akrabaları ağlarlar (Yalgın 1993: 268). Kına yakılırken güveyinin (damat) elinin içine arkadaşları tarafından “arılık” adı verilen para konur. Güveyinin kınası bittikten sonra artan kınayı erkekler ve kadınlar ellerine yakarlar (Uğur 1948: 17).

Silifke’de düğün sürecinde, damada, her konuda yardımcı olacak olan kişiye “sağdıç” adı verilirken, gelinin sağdıçına ise “hacı ana” adı verilmektedir. Bu kişilerin yakın akrabalar arasından seçilip, çok güvenilir ve akıllı olmasına özen gösterilir. Sağdıç, düğün sırasında damadın neleri yapması ve neleri yapmaması gerektiği konusunda damada uyarılarda bulunur. Hacı ana da, gerdek gecesi ile ilgili geline bilgiler verir ve gerdekten sonra da gelinle bu konuda konuşur. Ayrıca, düğün sırasında damadın neleri yapması ve neleri yapmaması gerektiği konusunda uyarılarda bulunur (Kayalı 2010: 119).

Düğün hazırlıkları tamamlanıp, bayrakta dikildikten sonra sıra gelini almaya gelir. Gelin evinden çıkmadan önce ata bineceği zaman kız tarafının aile büyükleri bir araya toplanır, oğlan tarafından birisi ortaya bir erkek ayakkabısı koyar. Gelin oradakilerin hepsinin elini öper. Onlarda ayakkabının içine para atarlar. Gelinin babası ya da abisi yoksa dayısı dualar okuyarak geline *kırmızı kuşak* bağlar. Bu arada “Çıktığın eve bir daha dönmek nasip olmasın, gittiğin ev ile iyi geçin, dirlik düzen içinde ol.” gibi öğütler verilir. Gelin, evdeki herkesle vedalaşır, annesi;

“Sandığımın sarı buğdayı

Ak eğerimin ak cilası

Gelin kızım git sağlıklı” diye ağlar (İncir 2011: 36).

Gelinin üstünde kırmızı bir elbise, başında ude ve altınlar olur. Başına yaşmak bağlanır. Gelin ata bindirilir. Kardeşlerinden biri atı diğeri de gelinin tutar. Gelinin yüzüne ayrıca yeşil, kırmızı ve beyaz duvak örtülür (Artun 1996: 26). Atın başını oğlan tarafından bir büyüğü çeker. Gelin, düğün evine yaklaşıncaya kaynana, davul eşliğinde iki eline aldığı develik çiçeği ile oynaya oynaya geline doğru gider. Gelin attan inmeden önce bu çiçekleri gelinin tepesinden ayağına kadar sürerek üç defa tekrarlar. Bundan maksat, evin şenlenmesi, çiçeklerin (çocukların) açmasıdır. Damat ve sağdıç da evin üzerine çıkarak gelinin başına kuru üzüm atar. Gelin attan inmeden önce indirmelik ister. Damadın yakınları da hediye olarak para, takı takarak ya da zeytin atarak gelini attan indirirler (Deveci 2003: 9).

Çiftin birlikteliklerinin sağlam olması için evin duvarına çivi çaktırılır. Çocukları olsun diye asma yaprağı çiviye takılır (Kayalı 2010: 142). Ağızlarını tatlı olsun diye gelin evin kapısına bal sürer. Kaynanasının sözünü dinlesin diye gelin kaynananın kolunun altından geçer (K1).

Medeni ya da dini nikâhtan sonra gelinle damadın bir araya gelmesine *gerdek*, bir araya gelecekleri yere “gerdek evi, gerdek odası, gerdek damı” gibi adlar verilir (Ağcalar 2009: 91). Gelinin getirildiği günün akşamı arkadaşları güveye törenle elbise giydirirler. Fakat güveyin giydiği elbisenin hiçbir düğmesi iliklenmez. Düğmelerin iliklenmesinin temas kudretini bağladığına inanılır. Güveyi yaşlı bir adamın evine götürülür. Güveyle sohbet edilir. Güveyi izin almadan yerinden kalkamaz, gülemez ve söz söyleyemez. Güveye gerdekle ilgili bilgiler verilir. Yatsı namazından önce güveyi arkadaşları evine götürür. Evin giriş kapısı önünde hoca dua okuduktan sonra arkadaşları damadın sırtına yumruk vurarak damadı eve sokarlar (Artun 1996: 39). Gerdek gecesi gelin gözünü yerden ayırmaz, çünkü gözünün içini damat görürse soğukluk olurmuş. Gerdekten önce iki rekât namaz kılınır ve dua yapılırsa duaları kabul olurmuş (K1).

Gelin odasının yakınında gelinle damadın yakını olan iki üç yaşlı kadın bekler kapı dinlerler, doğacak bebek sağır olmasın diye. Oğlan evinde perşembe günü dikilen bayrak gerdekten sonra indirilir. Gerdek gerçekleşmezse bayrak asılı kalır (Ağcalar 2009: 91).

Kekil günü, yalnız kadınların günüdür. O gün başka obalardan da birçok kadın gelir ve akşama kadar türküler söylenerek tefler çalınır, kekil bayramı kutlanır. Bu bayram gelinlerin son gelinlik bayramıdır. Kekil bayramında geli-

nin kızlık ile gelinlik halinin incelenmesi ve tenkit edilmesi adettir (Yalgın 1993: 277).

Yeni bir yuva kurmak, çocuk sahibi olup neslin devamını sağlamak gibi isteklerin ortaya koyduğu aile hayatı, insanoğluna itibar kazandıran bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle hayatın evliliğe bağlı bu önemli safhasında, yuva kurup çocuk sahibi olmak ve neslin devamı için olumlu veya olumsuz yönde tesir edecek konular aile içinde dengeli şekilde yürütülerek bir ömür evliliğin devam etmesi amaçlanır.

3. Silifke Yörüklerinde Ölüm Gelenekleri

Ölüm, insan hayatının sonu ve geçiş dönemlerinin son aşamasıdır. Anadolu Türklerinde ölümle ilgili inanç ve uygulamalar da doğal olarak değişen coğrafya ve ortamdan etkilenmiştir, ancak birtakım noktalarda da kendisini koruyacak ortamları bulmuştur. Bu doğrultuda Anadolu inanç ve ortamının ağırlığını şüphesiz İslam dini oluşturmaktadır (Artun 2005: 170).

Ölüm insanı o kadar çaresiz kılıp korkutur ki insanlar çevresinde olup biten olayları, eşyanın şu ya da bu şekilde duruşunu ölümün ön belirtisi olarak sayar. İnsanlar bunun için ölümü sezdiren olaylardan ve nesnelere uzak durmaya çalışırlar (Ağcalar 2009: 95).

Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Silifke ve çevresinde de ölümü düşündüren pek çok inanış vardır. Özellikle ortak olan inanışlardan biri hayvanlarla ilgili olandır. Köpek uluması her zaman için ölüme yorulur. Köpek uluduğunda soğan kırılıp atılır. Köpeğin bu gibi durumlara girmesinin nedeni olarak, insanlar tarafından "Azrail'i görür ve sahibine haber verir" şeklinde anlatılır (K3). Damda baykuş öterse o evden ölü çıkacağına inanılır (K2).

Yine bir hasta yemeden, içmeden kesilirse ve yanına gelenleri tanıyamazsa, gözünün feri görmez olursa, söylediği sözü bilmeyerek mantık dışı konuşursa, soğuk soğuk terlerse, gözleri tavana dikilirse, çok sayıklayıp sık sık nefes alırsa o hastanın öleceğine hükmolunur (Uğur 1948: 21).

Ayrıca rüyasında evinin duvarını yıkılmış görenin, evinin önüne bırakılmış kazan (aynı kazandan pişen yemekten yiyenlerden) görenin ailesinden birinin öleceğine inanılır. Rüyasında deve tarafından kovalanan kimsenin ailesinden birinin öleceğine inanılır. Yine rüyasında kuru odun yüklü bir devenin evinin önüne çöktüğünü görenin ailesinden birinin öleceğine inanılır (Yardımcı 1993: 547).

Yörüklerde hasta ölüm döşeğinde yatarken belirli bir noktaya bakıyorsa can alıcı meleğin (Azrail) o noktadan geleceğine inanılır. Halkta “Demek ki Azrail şu noktadan geliyor” diye inanış belirir. Hastanın yakınları onun başucundan ayrılmaz ve durmadan su verip kuruyan dudaklarını ıslatırlar (K2). Eğer su verilmezse şeytanın ölüm döşeğindeki hastaya en sevdiği kişi kılığında gelerek imanını su ile değişeceğine inanılır. Sürekli Yasin süresi okunmasına önem verilir ve hastaya sık sık kelime-i şahadet telkin edilir. Eğer hasta bu şekilde ölürse imanlı gittiğine ve mekânının cennet olacağına inanılır (Özdemir 2010: 278).

Ruh vücuttan ayrılınca son nefes çıktı derler. Ölünün ağzından kötü koku gelmesin ve ölü fena görünmesin diye ölünün çenesini ağzından bağlarlar. Ölünün elleri göğsünün üstüne konur ve ayakları birleştirilerek başparmaklarından bağlanır. Ölünün çamaşırı çıkarılır ve gömleğinin yakası yırtılır (Uğur 1948: 22).

Başka bir inanışta ise, kişi aniden ölmediyse; yaşlı kadınlar tarafından hasta ağırlaşınca, el ve ayak parmaklarına kına yakılır. Hastanın ölümüne yakın ağzına bir parça pamukla zemzem suyu verilir. Ruhunu teslim edince de giysinin yakası yırtılır. Bunun sebebi mevtanın eziyet görmemesidir (İncir 2011: 54).

Kişi sabah ya da gece ölmüşse, öğle namazına, öğlen ölmüşse ikindi namazına yetiştirilir. Ölünün uzaktaki yakınlarının cenaze törenine katılmalarını sağlamak amacı dışında ölü bekletilmez. Ölünün bekletilmesi pek hoş karşılanmaz. Mecburi olmadıkça da ölü bekletilmez. Yoksa ölünün ruhunun rahat etmeyeceğine inanılır (K2). Eğer ölünün uzakta yakınları varsa genelde en fazla bir gece bekletilir, o da gelip görsün diyerdir. Ölü bekletilirken ölünün üzerine şişmesin diye bıçak, makas gibi metal eşyalar konulur (Ağcalar 2009: 97).

Sarıkeçili Yörüklerinde göç esnasında herhangi bir suretle ölüm olursa konak yerine varılması beklenmez. Ölümün olduğu yerde derhal konaklanır ve cenaze en yakın mezarlığa götürülür. Ölülerini dağda bırakma adeti yoktur. Ölülerini hayvan sırtında yakın köyün mezarlığına taşıyıp gömülür. Daha sonra göç devam eder (Dulkadir 1997: 57).

Ölüyü gömmeden önce ilk olarak dinsel ve geleneksel kurallar çerçevesinde ölü yıkanır. Ölü yıkama işini genellikle meslekten yıkayıcılar, hocalar ve bu işte tecrübeli olan kişiler yaparlar. Ölü yıkanırken ölünün başında yıkayana yardım eden bir kişi ile ölünün yakınlarından biri bulunur (Kayalı 2010: 168). Ölünün yıkandığı yerde gece bir ateş yakılır, bazen mezarın başında da ateş yakmak adettir (Yalgın 1993: 278).

Ölü yıkanırken kullanılan malzemeler günlük hayatta kullanılmaz. Bu eşyaların günlük işlerde kullanılmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. Cenazenin yıkanacağı suyun içine bayırlar, çiçek, murt dalı atarlar ki su güzel koksun. (K2). Cenaze suyunun alındığı su kabının (kevki) ağzı bıçakla açılmaz taşla kırılır ve cenaze suyunun kaynatıldığı kazanın ateşi söndürülmez (Artun 1996: 45).

Cenaze evdeyken, gelenler “cenazeniz nur olsun” derler. Hiçbir şekilde ev halkı ve cenazeye gelenler birbirlerine hoş geldin, hoş bulduk demezler. Cenaze yakınları beyaz, al ve yeşil giymezler. Kadınlar cenazeyi 7 adım veya daha fazla uğurlarlar. Cenazeyi, arkasından “uğur ola, toprağın bol, kabrin nur olsun, Musa peygamber yoldaşın olsun” gibi anlamlı sözlerle uğurlarlar (Deveci 2003: 159).

Yörede kefen, *sır örtüsü* olarak kabul edilir. Dünyada çıplak olunmadığı gibi öbür dünyada da çıplak olmamak için kefenlenildiği söylenmiştir. Kadın cenaze kefenlenirken dizlerine pamuk ve iman kâğıdı konur. Başına bağlanan yağlının kenarına çiçek takılır. Peygamber nişanı olduğu için ölmeden önce kına yakılır. Erkek kefeni ise bir gömlek ve iki çadırdan (dış kefen) oluşur. Kefene murt dalı konulur. İnanişaya göre murt dalı kabir azabını hafifletmektedir (İncir 2011: 58).

Cenazeyi gömmeden önce yapılan işlemlerden biri de cenaze namazı kılmaktır. İslamî usullere göre kılınan cenaze namazında hoca, üç kez “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar. Cemaatte bulunan insanlar da üç kez “Helal olsun.” derler. Namazın ardından cenaze tabutla götürülürken tabutun ağırlığına göre yorumda bulunulur. Tabuttaki cenaze ağır ise günahlarının çok olduğuna, hafifse günahlarının az olduğuna inanılır. Bu dünyada hayır işleyen insanların diğer dünyaya götürdükleri yüklerinin az, çevresine kötülük yapıp zarar verenlerin ise yüklerinin fazla olduğuna inanılır. Bu yüzden cenazesi götürülen kişinin cenazesi ağırsa ve taşıyan insanları yormuşsa tabutu taşıyanlar; “Rahmetlinin günahı çokmuş.” derler. Tabutu ağır olan kişinin tabutunun üzerine bir avuç toprak atarlar. Bu işlem yapıldıktan sonra tabutun hafiflediği söylenir (Alptekin 2007: 92).

Cenaze mezara konarken cenazenin en yakını da mezara iner ve cenazenin incinmeden dini kurallara uygun olarak mezara konulmasını sağlar. Sonra herkes toprak atar. Ne kadar kişi toprak atarsa, ölünün o kadar günahlarının azalacağına inanılır (Özdemir 2010: 279). Mezarın başına kırmızı bayrak takmak adettir (Artun 1996: 45).

Cenazeden üç gün sonra ölünün helvası, yedi gün sonra yemek ve mevlit verilir, kırkıncı gün lokma dağıtılır. Üçüncü gün can helvası yapılmazsa ölünün

ağzının köpüğünün gitmeyeceğine ve ölünün muzdarip olacağına inanılır (Yardımcı 1993: 551). Kaynak kişiye göre ölü acı çekmesin diye kırk yasını okutulur ve et kemikten daha rahat ayrılır (K3).

Ölümden sonra ölü evde iken, cenaze kaldırılırken kadınlar ve bazen erkekler ağıt yaparlar ve ölünün iyiliklerini sayarak ağlarlar. Ağıtlara yas adı da verilir. Ölünün arkasından yakılmasının yanı sıra gelin çıkarken, kına yakılırken, asker uğurlanırken de ağıt söylenir. Önceleri yalnızca ölülerin ardından söylenen ağıtlar çeşitli konularda söylenmeye başlanmıştır. Zamanla dünyanın faniliği, ömrün kısalığı, feleğe sitem vs. ağıta konu olmuştur (Artun 2008: 54).

Cenazenin başında ağıt söylemede usta kadınlar da ağıt söyler, bu kişilerin ağıtları herkesi daha derinden etkiler. Orada bulunanlar yaşlı gözlerle sessiz bir şekilde ağıdı dinler, ağıdın sona ermesinin ardından acı dolu ağlama ve inleme sesleri artar. Ağıtçı kadınlara cenaze sahipleri tarafından ağıt söylemelerinin karşılığı olarak herhangi bir ücret verilmez. Ancak mendil, havlu, yazma vb. hediyeler verilir. Cenaze törenlerinde ağıt söylenmemesi, ölü sahibinin yöre insanları tarafından kınanmasına bile neden olmaktadır (Çıblak 2005: 206).

Eğer ölen kişi evin erkeği ise, kadın;
Yükümü yükledim de göçüyorum yurdumdan,
Ben ölüyorum derdimden.

Selam söylen gadirimde gelsin ardımdan" gibi ağıtlar yakarlar (Deveci, 2003: 159).

Yine kocasını kaybeden bir gelinin kocasının arkasından söylediği ağıt şöyledir:

Al dediler gül dediler,	Yanı yanı kul oldum,
Al başıma dul dediler.	Külümü rüzgar aldı.
Eyiye kötüye gayıl ol dediler,	Bir tek yarım vardı,
Eyiye kötüye gayıl olamazsan,	Onu da Azrail aldı.

Geldiğin yolu bul dediler (Deveci 2003: 167).

Doğumla başlayan insan hayatı ölümle son bulurken, ölenin arkasından kalkanlar yas tutarak yaşamlarına devam ederler. Ölümdeki inanış ve adetler ise değişim yavaş olmakla birlikte, bazı inanç ve adetler zamana ayak uydurulmayarak önemini yitirip kaybetmiştir.

Sonuç

Toroslarda yaşayan Yörükler, Nisan ayında rakımı yüksek yaylalara çıkmakta, Kasım başlarında ise sahildeki kışlaklarına inmektedirler. Teknolojinin giremediği kıraç doğal alanlarda, keçi kılından yapılmış özel kıl çadırlarda (kı-

şın soğuk, yazın sıcak geçirmeyen) yaşamını sürdüren konar-göçerler olduğu gibi, yerleşik ya da yarı yerleşik durumda olan Yörükler de vardır.

Silifke Yörüklerinin kültürü halkın dil, kültür, duygu, düşünce ve beğeniyle oluşup yaşatılmış, Orta Asya bozkırlarından gelen toplum, insan ve doğa gerçeğiyle şekillenmiş bir yapıdadır. Silifke Yörüklerinin tek gayeleri, uzaklara yürümek, yükseklere çıkmak, geçimlerini sağlamaktır. Yörükler çok kazanmayı, azla yetinmektedirler. Kimseden bir şey beklemeyip, her işlerini kendileri görmüşlerdir. Yaşadıkları coğrafyayı vatan bilip, düşmandan korumuşlardır. Devlete olan vatan ve vergi borcunu ödemişler, ancak ayrı olarak kendi örf ve adetleriyle yaşamışlardır. Günümüzde sayıları çok azalan göçebe toplulukların yerleşik yaşama geçmesi, göçebe kültürünün yok olmasına neden olmaktadır. Yerleşik yaşamın getirdiği şartlardan olmalı ki göçebe yaşantı sırasında uygulanan geleneklerden bir kısmı günümüzde varlığını kaybetmiştir. Eski kültürlerini devam ettirenler daha çok şehir merkezine uzak köylerde yaşayanlardır. Göçebeliği sürdüren ailelerde komşuluk ilişkileri, misafire verilen değer, yardımlaşma gibi durumlar da yerleşik ahaliye göre daha kuvvetlidir. Sonuç olarak diyebiliriz ki Silifke Yörüklerinin inançları, adetleri, gelenek ve görenekleri kendi sosyal yaşantıları çerçevesinde şekil almış ve bazı gelenekleri değişerek devam etmektedir. ©

KAYNAKLAR

- AĞCALAR, Aslı (2009). Silifke Halk Kültürü Araştırması, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin.
- ALPTEKİN, Mehmet (2007). Silifke’de Eski Türk İnançlarının İzleri, *Niğde Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Niğde.
- ARTUN, Erman (1996). “Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri”, *I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 25-62.
- ARTUN, Erman (2005). *Türk Halkbilimi*, İstanbul.
- ARTUN, Erman (2008). “Çukurova Ağıt Söyleme Geleneğinde Ölüm Dışı Söylenen Ağıtlar”, *Karadeniz*, C. 1, Ankara, 52-78.
- BULDUK, Üçler (2000). “Bozdoğan Yörükleri ve Yaylak-Kışlak Sahaları”, *Anadolu’da ve Rumeli’de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 71-82.
- ÇABUK, Vahid (1966); “Yörükler”, *İslam Ansiklopedisi*, XIII, Ankara, 430-431.
- ÇELTİKÇİ, Orhan (2010). “Türk Dünyası Kültüründe Doğum Üzerine Ortak Uygulamalar”, *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, C. 10, <http://jaskhazar.org/wp-content/uploads/2010/06/42.pdf> (Şubat 2012)
- ÇETİNTÜRK, Selahaddin (1942). “Osmanlı İmparatorluğunda Yürük Sınıfı ve Hukuki Statüleri”, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. II (1), Ankara, 107-116.
- ÇIBLAK, Nilgün (2005); “Türk Halk Kültürü İçerisinde Mersin Ağıtlarının Yeri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 14 (2), Adana, 201-226.
- DEMİR, Alparslan (1999). 16. Yüzyılda İçel ve Çevresinde Bozdoğan Cemaatleri, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- DEMİR, Kenan (2006). Erdemli'nin Arpaçbahşiş Kasabası'ndaki Boynuinceli Oymak'ının Sosyo-Kültürel Yapısı, *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Niğde.
- DEVECİ, Esmâ (2003). *Yörük Kızı*, Silifke.
- DOĞAN, M.Sait ve Doğan,Cihangir (2004). “Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, C. 30, Ankara, 15-29.
- DOĞRU, M. Akif (1998). “18. Yüzyılda Anadolu’da Bozdoğan Yörükleri”, *X. Milli Türkoloji Kongresi*, İstanbul.
- DULKADİR, Hilmi (1993). “Sarıkeçililer”, *II. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana, 481-488.

- DULKADİR, Hilmi (1997). *İçel'de Son Yörükler Sarıkeçililer*, Mersin.
- ERÖZ, Mehmet (1965). "Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 6, Ankara, 119-154.
- ERÖZ, Mehmet (1991). *Yörükler*, İstanbul.
- GÜLTEN, Sadullah (2008). XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (1988). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara.
- HÜSEYİNKLİOĞLU, Ayşegül (2008). Karaman Beylerbeyliği'nde Konar-Göçer Nüfus (1500-1522), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Elazığ.
- İNCİR, Ayşe (2011). Mersin Yörüklerinde Doğum, Evlenme Ve Ölüm İle İlgili İnanışların Mukayeseli Araştırması, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Elazığ.
- KAYALI, Nejla (2010). Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin.
- KOÇAK, Gizem (2006); Yerleşik Göçer Yörükler Arasındaki Farklılıkların Karşılaştırılması: Sarıkeçililer Örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir.
- MEMİŞOĞLU, Ragıp (1996). "Boynuinceli Türkmenleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 100, İstanbul, 147-167.
- MEMİŞOĞLU, Ragıp (2004). "İçel Adının Değiştirilmesinin Düşündürdükleri ve İçel (İçel) Türkmenleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 151, İstanbul, 71-104.
- ÖZDEMİR, Orhan vd. (2010); *Toroslarda Yörükler (Erdemli ve Silifke Çevresi) Mehmet Doğan Armağanı*, Kargıpınarı.
- SAĞLIK, Selcan (2006). "Türkmen Düğün Geleneği", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 3 (2), Ankara, 71-85.
- SÜMER, Faruk (1952). "XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 11 (1-4), İstanbul, 509-552.
- SÜMER, Faruk (1963). "Çukur-ova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 1 (1), Ankara, 1-98.
- SÜMER, Faruk (1992). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy teşkilatı-Destanları*, Ankara.
- UĞUR, Sait (1948). *İçel Folkloru II*, Ankara.

YALGIN, Ali Rıza (1993). *Cenupta Türkmən Oymakları*, C. 1, İstanbul.

YARDIMCI, Mehmet (1993). "Çukurova'da Ölümle İlgili İnanışlar-Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili", *II. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Adana, 547-559.

Kaynak Kişi 1: Havva Kanmaz, 1950 Silifke Süzerlik köyü doğumlu.

Kaynak Kişi 2: Mehmet Doğan, 1938 Silifke Ovacık köyü doğumlu.

Kaynak Kişi 3: Havva Ay, 1941 Gülnar doğumlu.

